

деятельность социального субъекта в высшем учебном заведении и за его пределами, результаты которой направлены на рост уровня социальной ответственности и совершенствования функционирования общества.

*Ключевые слова:* творчество, социальное творчество, студенческая молодёжь.

**Dudko N. Definition of "Social Creativity of Student Youth": the Socio-Pedagogical Aspect**

The article deals with the problem of defining the term of social creativity of student youth. The general features of the definition of social creativity by path-breaking scientists and modern researchers are analyzed. The socio-pedagogical development vector of the study the term of social creativity is defined. The levels of creative activity are revealed and refined: transcendental, scientific-technical, artistic and social, the last three of which refer to social creativity. The general problems of development of social creativity of student's youth are established, such as: underdevelopment of value system, unmonitoring of the modern information space, application of outdated methods for the development of creative reasoning, lack of motivation and social responsibility. The leading role of student youth, as the most dynamic and creative social class of modern society is justified. An analysis of scientific thought has shown that scientists agree that students youth belong to the intelligentsia in the public sector. The term of social creativity of student's youth is clarified and formed, which is understood as the result of social education, the innovative activity of the social subject in the institution of higher education and beyond, the results of which are aimed at increasing the level of social accountability and improving the social functioning. It was found that the null of basic theoretical and methodological frameworks for the definition of social creativity, mechanisms and programs to promote social creativity students are the following priority trends for further research.

*Key words:* creativity, social creativity, student youth.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рижанова А. О.

УДК 37.064.1

**Л. В. Канішевська**

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ  
ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ**

Актуальність дослідження обраної теми обумовлена значними змінами у різних формах життєдіяльності людини, які істотним чином

стосуються й сфери сімейних відносин. За останні роки соціально-економічне становище сім'ї в Україні значно погіршилося. Це призвело до посилення цілої низки негативних явищ: низької народжуваності, збільшення випадків насильства в сім'ї, недостатнього рівня виконання батьківських обов'язків, що, відповідно, призводить до збільшення кількості розлучень, неповних сімей, позашлюбної народжуваності, масового поширення соціального сирітства [1, с. 6].

У цьому контексті актуальності набуває проблема формування педагогічної культури батьків, оскільки виховний ресурс батьків знаходиться в прямій залежності від рівня сформованості їхньої педагогічної культури як однієї із складових сімейного устрою життя.

Необхідність підвищення педагогічної культури батьків, як одного з провідних напрямів взаємодії сім'ї та школи обумовлюється нормативними документами загальнодержавного рівня, такими, як: Конституція України, Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства», Концепція «Нова українська школа», Національна стратегія розвитку України на період до 2021 року, рекомендаціях парламентських слухань на тему: Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012–2021 рр., «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення»; в міжнародних документах – Конвенції ООН про права дитини, Європейській конвенції про здійснення прав дітей, «Гаазькій Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей» та ін.

Питання формування педагогічної культури батьків знайшли відображення у працях філософів (В. Бенін, О. Пономарьов та ін.); соціологів (А. Антонов, І. Кон та ін.); психологів (І. Бех, І. Гребенніков, Р. Овчарова, С. Щербакова та ін.); вітчизняних педагогів (Т. Алексєнко, О. Докукіна, О. Коберник, Т. Кравченко, В. Постовий, А. Макаренко, С. Сисоева, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Хромова та ін.).

**Мета статті** – уточнити сутність поняття «педагогічна культура батьків»; визначити шляхи підвищення педагогічної культури батьків.

Культура (від лат. *cultura* – освіта, догляд, розвиток) – предметно-ціннісна форма освоювально-перетворювальної діяльності, в якій відображається історично визначений рівень розвитку суспільства й людини, породжується й утверджується людський сенс буття [2, с. 84].

Педагогічна культура – складова загальної культури людини, яка втілюється в творчій виховній діяльності і сприяє формуванню духовно багатой і всебічно розвиненої особистості. Рівень сформованості педагогічної культури є визначальним у роботі вихователя, вчителя та виховній діяльності батьків; характеризує зміст їхніх взаємин з дітьми; забезпечує самопізнання, саморозвиток, самовдосконалення особи шляхом засвоєння набутого людством досвіду виховання молодих поколінь [3, с. 215].

Педагогічна культура батьків інтерпретується як складне динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності. Педагогічна культура батьків характеризується певною сумою (основним мінімумом) знань з психології, педагогіки, фізіології, гігієни тощо; вміннями та навичками, набутими в процесі виховання дітей і догляду за ними, здатністю синтезувати інформацію, що надходить з різних джерел, оволодівати методами сімейного виховання. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може виявлятися в комплексі або окремих її складових [3, с. 245–246].

Таким чином, педагогічна культура батьків є складовою загальної культури людини, яка відображає рівень оволодіння батьками соціально-педагогічним досвідом виховання та реалізацією цього досвіду у повсякденній життєдіяльності сім'ї.

Дослідниця Є. Бондаревська визначає педагогічну культуру як динамічну систему загальнолюдських педагогічних цінностей, творчих засобів педагогічної діяльності й особистих досягнень людей, які займаються вихованням і навчанням. Педагогічна культура, зазначає Є. Бондаревська, – це якісна характеристика особистості, що займається навчанням і вихованням дітей, яка виконує функції збереження, передавання, стимулювання й розвитку людської культури в цілому. Таким чином, педагогічна культура трактується дослідницею як універсальний феномен, який притаманний усім суб'єктам суспільних відносин на різних етапах їхньої життєдіяльності. Складниками педагогічної культури визначено педагогічні знання і мислення. При цьому педагогічну культуру визначає не стільки наявність знань, скільки ставлення до них. Ставлення до знань визначається рівнем мислення. Педагогічне мислення передбачає: критичне мислення; творчу спрямованість мислення; проблемно-варіативне мислення [4].

Таким чином, педагогічна культура є частиною загальнолюдської культури, засобом педагогізації навколишнього середовища, носіями якого є учителі, вихователі, батьки.

Дослідниця Н. Стаднік розкриває сутність педагогічної культури батьків як складника їхньої загальної культури, що уособлює рівень педагогічної підготовки, який забезпечує перетворення сімейного виховання на цілеспрямований, успішний процес з повноцінного вирішення завдань та розвитку і виховання дитини. Н. Стаднік доводить, що педагогічна культура батьків може бути представлена як комплекс знань, емоційних проявів і вмінь психолого-педагогічного характеру, які забезпечують їхню діяльність з виховання і розвитку дитини. Вважаємо цінною думку дослідниці, що одним із компонентів педагогічної культури батьків є рефлексія – уміння аналізувати власні дії, вчинки і стани; оцінювати необхідність та ефективність методів і прийомів виховання, причини успіхів і невдач, утруднень, що виникають у процесі сімейного виховання; здатність дивитися на себе очима своєї дитини [5].

С. Щербакова вважає, що більш правомірно вести мову про психолого-педагогічну культуру батьків, акцентуючи увагу на її психологічних засадах.

Дослідниця розглядає психолого-педагогічну культуру батьків як особистісне утворення, що проявляється в їхній ціннісно-цільовій спрямованості на повноцінне виховання і розвиток дитини, здатності до рефлексії, самоконтролю, регуляції своєї поведінки, у творчому володінні психолого-педагогічними технологіями, знаннями, гуманістичним стилем взаємодії з дитиною [6].

Пристаємо до думки С. Щербакової про те, що ефективність сімейного виховання, повноцінний психічний та особистісний розвиток дитини залежить не просто від рівня психолого-педагогічної культури батьків, а від рівня сформованості її структури (аксіологічного, операційно-діяльнісного та інформаційно-змістового компонентів), кожний з яких має свої конкретні показники, що дозволяє визначити загальний рівень сформованості психолого-педагогічної культури батьків.

Показниками аксіологічного компонента є:

1) тип батьківського ставлення до дитини, який виражається через емоційну чутливість стосовно неї (материнська і батьківська любов, повага і прийняття дитини, оцінювання її образу «Я»), почуття відповідальності за процес розвитку і виховання дитини в сім'ї;

2) здатність батьків до рефлексії себе, своєї поведінки і вчинків, що виявляється у певному рівні вольового самоконтролю, саморегулюванні під час взаємодії з дитиною, а також впливає на актуалізацію особистісних якостей батьків, реалізацію ними своїх творчих сил і здібностей у процесі сімейного виховання [6, с. 9].

Для характеристики інформаційно-змістового компонента запропоновано наступні показники:

1) наявність у батьків знань про загальні закономірності психічного розвитку дітей, наявність об'єктивних уявлень про психологічні особливості різних вікових періодів, розуміння позитивного змісту вікових криз та їхнього значення у розвитку дитини;

2) наявність знань про індивідуально-типологічні особливості своєї дитини, знань про її сильні і слабкі сторони, адекватне їх оцінювання, уміння прогнозувати їхній подальший розвиток, уміння об'єктивно узгоджувати свої вимоги з реальними можливостями і здібностями дитини;

3) наявність знань про цілі педагогічної діяльності, методи і прийоми виховання, можливі наслідки застосування неадекватних методів виховання (заохочення, покарання, вимога), а також знання про шляхи і способи організації діяльності дитини, спрямованої на її всебічний розвиток.

Показниками операційно-діяльнісного компонента визначено:

1) способи і прийоми спілкування батьків із дитиною у процесі виховного впливу: методи словесного впливу (спонука, переконування,

прохання, примус), методи контролю, наочного прикладу, заохочення, покарання;

2) стиль взаємодії з дитиною, який синтезує весь спектр батьківської компетентності у питаннях виховання і розвитку дітей, дає інтегральну характеристику певному рівню психолого-педагогічної культури батьків [6, с. 10].

Науковець Є. Бондаревська розглядає об'єктивну і суб'єктивну сторони педагогічної культури батьків. Об'єктивна сторона – це умови сімейного виховання: склад сім'ї, побутові умови, наявність засобів масової інформації, створення необхідних умов для навчання та праці дитини, визначення режиму дня, сімейні традиції тощо. Суб'єктивна – характеризує діяльність батьків стосовно виховання дітей у цих умовах: усвідомлення ними цілей і завдань сімейного виховання, відповідальне ставлення до їх виховання, характер вимог, що висувуються до дітей, ставлення до дитини як до людини, що росте й розвивається, поєднання вимогливості й уваги відносно дитини, розумний вибір методів виховного впливу, пошук засобів взаємодії сім'ї та школи, уміння аналізувати свій педагогічний досвід і робити правильні висновки, здатність змінювати характер взаємин з дітьми з їх зростанням і знаходити шляхи співпраці з ними [7].

Аналіз педагогічних досліджень дозволяє уточнити сутність поняття «педагогічна культура батьків» як особистісного утворення, що характеризує певний рівень підготовленості батьків до виховання дітей та виявляється в ціннісно-гуманному ставленні до них.

Формами роботи з батьками є:

- індивідуальні (відвідування школи; запрошення до школи; індивідуальна допомога психолога; листування з батьками; індивідуальні зустрічі; відвідування сім'ї);
- групові (зустрічі за «круглим столом»; психолого-педагогічні консультації; батьківські збори; день відкритих дверей; батьківські конференції; психологічні тренінги; батьківський лекторій для різних груп ризику (неповні сім'ї, багатодітні, батьки опікуваних дітей); школа молодих батьків; спільні свята, сімейні конкурси [8]; аналіз педагогічного досвіду; дискусії, ділові ігри, спрямовані на формування навичок прийняття педагогічно вірних рішень).

Шляхами підвищення педагогічної культури батьків є:

- реалізація принципів: конфіденційності, добровільності, стимулювання батьків до співробітництва; єдності педагогічної освіти та самоосвіти батьків; інтеграції та диференціації цілей, завдань і дій учасників педагогічного процесу, спрямованих на виховання та розвиток дітей;
- гуманістична орієнтація в процесі взаємодії з сім'єю;
- забезпечення суб'єктної позиції всіх учасників педагогічного процесу [9];
- широке використання різноманітних форм підвищення педагогічної культури батьків;

- цілеспрямована підготовка юнаків і дівчат до сімейного життя в закладах освіти та в закладах вищої освіти;
- підготовка молодят та молодих батьків до виховання дітей в клубах молодшої сім'ї.

Уточнено сутність поняття «педагогічна культура батьків» як особистісне утворення, що характеризує певний рівень підготовленості батьків до виховання дітей та виявляється у ціннісно-гуманному ставленні до них; розглянуто форми роботи з батьками; визначено шляхи підвищення педагогічної культури батьків.

Проблема формування педагогічної культури батьків потребує подальшого дослідження. Перспективним вважаємо розроблення семінару для класних керівників закладів освіти з питань формування педагогічної культури батьків, підвищення ефективності післядипломної освіти з цієї проблеми.

### **Список використаної літератури**

**1. Формування цінностей сімейного життя у вихованців закладів інтернатного типу** : монографія / Канішевська Л. В., Свириденко С. О., Кузьменко Л. В., Бернадська О. Б., Карпушевська Л. Р., Грітчина А. І., Лящук О. С; за заг. ред. Канішевської Л. В. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. – 222 с. **2. Войтко В.** Психологічний словник / В. Войтко. – К. : Вища школа, 1982. – 218 с. **3. Педагогічний словник для молодих батьків.** / відповід. ред. В. Г. Постовий. – К. : ДЦССМ, 2002. – 348 с. **4. Бондаревская Е. В.** Теория и практика личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская. – Ростов-на-Дону : Ростовский педагогический университет, 2000. – 325 с. **5. Стаднік Н.** Теоретичні підходи визначення сутності поняття педагогічна культура батьків / Н. Стаднік. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/11175>. **6. Щербакова С. Н.** Формирование психолого-педагогической культуры родителей: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. : 13.00.01 / Щербакова С. Н. – Москва, 1998. – 21 с. **7. Бондаревская Е. В.** Введение в педагогическую культуру. / Е. В. Бондаревская, Т. Ф. Белоусова, Т. И. Власова. – Ростов-на-Дону : РГПУ, 1995. – 170 с. **8. Дмитрук Т. В.** Формування психолого-педагогічної культури батьків (сучасні форми взаємодії з батьками). / Т. В. Дмитрук. – Хмельницький, 2013. – 35 с. **9. Никитина Е. Л.** Повышение педагогической культуры родителей / Е. Л. Никитина. // Материалы XIII Международной конференции «Актуальные проблемы педагогики и психологии [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://sibac.info/conf/pedagos>.

### **Канішевська Л. В. Теоретичні аспекти проблеми формування педагогічної культури батьків**

У статті уточнено сутність поняття «педагогічна культура батьків» як особистісного утворення, що характеризує певний рівень

підготовленості батьків до виховання дітей та виявляється у ціннісно-гуманному ставленні до них; схарактеризовано форми роботи з батьками; визначено шляхи підвищення педагогічної культури батьків, а саме: реалізація принципів: конфіденційності, добровільності, стимулювання батьків до співробітництва; єдності педагогічної освіти та самоосвіти батьків; інтеграції та диференціації цілей, завдань і дій учасників педагогічного процесу, спрямованих на виховання та розвиток дітей; гуманістична орієнтація в процесі взаємодії з сім'єю; забезпечення суб'єктної позиції всіх учасників педагогічного процесу; широке використання різноманітних форм підвищення педагогічної культури батьків; цілеспрямована підготовка юнаків і дівчат до сімейного життя в закладах освіти та в закладах вищої освіти; підготовка молодят та молодих батьків до виховання дітей в клубах молоді сім'ї.

*Ключові слова:* культура, педагогічна культура, педагогічна культура батьків, форми роботи з батьками, шляхи підвищення педагогічної культури батьків.

#### **Канишевская Л. В. Теоретические аспекты проблемы формирования педагогической культуры родителей**

В статье уточнена сущность понятия «педагогическая культура родителей» как личностное образование, характеризующее определенный уровень подготовленности родителей к воспитанию детей, которое проявляется в ценностно-гуманном отношении к ним; охарактеризованы формы работы с родителями; определены пути повышения педагогической культуры родителей, а именно: реализация принципов: конфиденциальности, добровольности, стимулирование родителей к сотрудничеству; единство педагогического образования и самообразования родителей; интеграции и дифференциации целей, задач и действий участников педагогического процесса, направленного на воспитание и развитие детей; гуманистическая ориентация в процессе взаимодействия с семьей; обеспечение субъектной позиции всех участников педагогического процесса; широкое использование разнообразных форм повышения педагогической культуры родителей; целенаправленная подготовка юношей и девушек к семейной жизни в учебных заведениях и в учреждениях высшего образования; подготовка молодежи и молодых родителей к воспитанию детей в клубах молодой семьи.

*Ключевые слова:* культура, педагогическая культура, педагогическая культура родителей, формы работы с родителями, пути повышения педагогической культуры родителей.

#### **Kanishevska L. Theoretical Aspects of the Issue of Developing the Pedagogical Culture of Parents**

This article clarifies the definition «the pedagogical culture of parents». It is defined as a personality unity which describes some level of parents'

readiness to educate their children and is manifested through a value and humane attitude. The author has devised some modes of training parents and outlined some ways so enhancing the pedagogical culture of parents. These are to effect such principles as privacy, volunteerism, parents' motivation to cooperation, the consonance of parents' pedagogical culture and self-education; the integration and differentiation of goals, tasks and actions of subjects of and educative process which aim at children's development and dedication; a humane focus of the process of the interaction with a family; the maintenance of the subjective position of all participants of an educational process; a widespread use of various means of the enhancement of pedagogical culture of parents; purposeful training of young boys and girls at educational establishments so that they should be ready for their family life; training of newly-weds and young parents to educate children in clubs of young family.

*Key words:* culture, pedagogical culture, parents' pedagogical culture, modes of training parents, means of the enhancement of the pedagogical culture of parents.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42:[159.23:379.82]

**Д. Ю. Малков**

### **СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Офіційна ідеологічна доктрина суспільства зорієнтована на певну модель особистості, процес розвитку якої спрямований на засвоєння соціального досвіду, його предметів і відношень, історично вироблених форм і способів поведінки з природою і норм людських взаємин. Концептуальним поглядом на особистість для нас стало твердження В. Андрущенко, про те, що особистість як суб'єкт соціальних відносин водночас має автономність, визначену ступенем незалежності від суспільства. Вплив соціального середовища на формування людини провідні вітчизняні філософи розглядають як процес не односторонній, з огляду на селективне ставлення індивіду до зовнішніх впливів [1, с. 549].

Саме тому актуалізація проблеми соціалізації підлітків вимагає переосмислення змісту діяльності всіх соціальних інститутів, в першу чергу тих, робота яких пов'язана із формуванням особистості в умовах організації дозвіллевої діяльності. В зв'язку з цим соціалізація підлітків, що здійснюється в рамках клубних об'єднань за місцем проживання,